ÎNTRE ARTĂ ȘI DEZROBIRE

Dragă prietene[1],

Îmi aduci vestea că luna asta vei expune, la București, ceva din lucrările tale.

Sunt mîhnit că nu pot lua o parte activă la bucuria ta, așa cum speram împreună, nevoit fiind să întîrziez venirea mea în țară, din cauza muncii care devine din zi în zi mai istovitoare.

Îți urez însă, din toată inima, deplină izbîndă ; iar în caz de nemulțumire sufletească, îți amintesc că artistul proletar trebuie să se înarmeze cu convingerea că nimic nu se poate aștepta de la o lume care se împarte în învinși și învingători.

Tu ești, ca și mine, un fiu al plebei. Încă de pe vremea cînd, în odaia ta devenită han al „nespălaților“, mîncam brînză cu pîine și beam ceai în tovărășia bunului Ștefan Gheorghiu, te cunosc fire de boem și viteaz la îndurare.

Ai visat și ai creat, așa cum am făcut și eu întotdeauna, fără speranță de răsplată, ci numai din pornire neînfrîntă. Ei bine : *să nu te crezi astăzi un înfrînt, iar pe mine un triumfător.*

Nici un artist-proletar — oricît ar fi el de răsplătit de o societate nedreaptă — nu va fi *triumfător,* atîta timp cît succesele sale vor fi *rezultatul unei întîmplări,* așa cum e cazul meu, așa cum sunt alte cîteva cazuri.

---

[1] Pictorului Alexandru Vodă-Ploești.

Nu datorită unei *întîmplări*, societatea umană trebuie să recunoască meritele unui om — artist ori simplu muncitor — și să le răsplătească. Această nenorocită stare de lucruri, luptătorii pentru dreptate trebuie s-o facă să înceteze, iar cînd ea vine să favorizeze pe vreunul dintre noi, să ne ferim de a o considera ca un triumf.

Noi avem datoria sentimentală — care trebuie să devie istorică în luptele proletariatului — de a respinge orice reparaţie individuală a universalei nedreptăţi şi de a ne considera toţi învinşi, atîta timp cît fraţi de-ai noştri gem în lanţuri, pier în întuneric, ori sunt nevoiţi să se prostitueze.

Caro m'ël sonno et piu l'esser di sasso,
Mentre che'l danno et la vergogna dura.
Non veder, non sentir m'è grand ventura ;
Pero non mi destar, deh ! parla basso.

*

Acestea sunt versurile uriaşului între uriaşi : ale lui Michelangelo.

Un contemporan al său, poetul Giovanni Strozzi — privind cele patru statui alegorice : *Ziua, Noaptea, Aurora* şi *Crepusculul*, care înconjurau soclul mausoleului Medicişilor — scrise următoarele, admirînd *Noaptea* :

„*Noaptea*, pe care o vezi dormind aşa de graţios, a fost sculptată de un Înger în stînca asta ; şi, din moment ce doarme, trăieşte. Dacă nu crezi, deşteapt-o şi îţi va vorbi".

Michelangello îi răspunse cu versurile de mai sus :

Scump mi-e somnul. Îmi e şi mai scump să fiu de piatră, astăzi, cînd domnesc crima şi ruşinea. Nimic să nu văd, nimic să nu aud, mi-e marea fericire : iată de ce (te-aş ruga) să nu mă deştepţi, ah, vorbeşte încet ! [1]

Uriaşul cerea să fie lăsat să doarmă, într-o vreme în care domneau crima şi ruşinea. Nu voia nimic să vadă ; nu voia nimic să audă.

Michelangello, deşi glorios, deşi cu lada plină de aur lîngă el, era un sclav al puternicilor zilei din timpul său,

---

[1] *Vie de Michel-Ange*, de Romain Rolland (n. a.).

care îi cereau să-i imortalizeze. Și el, în loc să le sculpteze chipurile lor, își sculpta propria-i durere, pesimismul său activ.

De atunci au trecut patru sute de ani. Și dacă nu mai avem duci și papi care să ne tiranizeze, avem în schimb domnia acelorași crime și rușini, domnie mult mai sîngeroasă și mai nerușinată decît aceea de pe vremea nobililor Renașterii italiene.

Care trebuie să fie datoria noastră, a acelora care au simțire și darul de a se exprima — față de niște tirani care vor să cumpere cu banii lor toate conștiințele sau să înăbușe pe cele ce nu se pot cumpăra, pentru ca astfel să-și continuie domnia de sînge și de rușine ?

Fără să aspirăm la formidabila putere de creație a lui Michelangello, noi trebuie să fim mai tari ca el în lupta noastră cu asupritorii.

Neegalatul artist florentin a gemut de la un capăt la celălalt al lungii sale vieți, — a gemut sculptînd munți, ridicînd catedrale, pictîndu-și credința și descriindu-și supliciul în versuri nemuritoare ; le-a făcut pe toate căzînd în genunchi, lăsîndu-se robit de tiranii vremii lui. Romain Rolland ni-l prezintă ca pe un învins al vieții și ne cere să fraternizăm cu durerea universală :

„În această epocă de lași, care tremură în fața durerii și revendică cu zgomot dreptul lor la fericire, care nu e cele mai adesea decît dreptul la nenorocirea altora, să îndrăznim a privi durerea în față și a o venera !“

Iată adevărul : *dreptul de-a fi fericit cu prețul nenorocirii altora* ! Dreptul de a triumfa, călcînd peste durerile semenilor tăi.

Putem noi revendica asemenea fericire ?

Fericirea de a învinge *singur*. Fericirea de a reuși *singur*. Fericirea de a te bucura *singur*.

Dar nu trebuie nici să ne lăsăm striviți de durere, așa cum simte marele liberator :

„Slăvită fie bucuria și slăvită fie durerea ! Una și cealaltă sunt surori, și amîndouă sfinte. Ele făuresc lumea și umplu sufletele mari. Ele sunt tăria, ele sunt viața, ele

sunt Dumnezeu. Cine nu le iubește pe amîndouă, nu iubește nici pe una, nici pe cealaltă. Și cine le-a gustat, cunoaște prețul vieții și pacea de a o părăsi."[1]

*

Pacea de a o părăsi...

Să ne prosternăm în fața oricărei păci, și mai ales în fața aceleia de a părăsi viața după ce ai gustat din bucuri-ile și din durerile ei. Am simțit și eu odată pacea asta.

Pe atunci, însă, eram un învins al propriilor mele neliniști, mai mult decît un învins al oamenilor. Astăzi nu mai sunt ; m-am liberat ; am fost liberat... dar eu, *singur !*

Ce ne facem cu aceia care așteaptă și ei ceasul libertății, care se îndoiesc și speră ?

Pentru aceștia, noi, care n-am gustat poate toată bucuria și tot amarul existenței, avem datoria să nu închidem ochii nici asupra morții și nici asupra vieții. Noi trebuie să *vorbim tare,* nu *încet,* să vedem toate ororile și să ascultăm toate suspinele.

De mii de ani se glorifică numai cei victorioși. Ajunge !

Să răsturnăm cumpăna milenară a prejudecății și a egoismului și să ne declarăm solidari cu învinșii. Să fim învinși pînă n-o mai exista cuvîntul *învingere* și nici *învingători.*

Artistul, mai ales, trebuie să se afle în fruntea învinșilor și să facă din arta sa o armă, din succesul său o înfrîngere și din bucuria sa o suferință. Nu există artă mai mare decît aceea care luptă să întroneze dreptatea pe pămînt, să facă pe oameni mai buni, să șteargă lacrimile celor care plîng, să dea pîine celor flămînzi și adăpost celor care dorm pe afară. Restul, tot restul, prejudecată și egoism ! Trecut clădit pe cruzime, visuri sterpe, artă barbară.

„Statui «biftecuri», a exclamat într-o zi, la Paris, sculptorul Brîncuși".

Artă „biftecuri", fără suflet și fără idei, parazitism sentimental.

---

[1] Prefață la opera citată *(n. a.).*

Iată de ce noi, artiștii-plebeieni, nu trebuie să călcăm pe urmele bătătorite de-o societate care apune, nu trebuie să avem nici bucuriile, nici năzuințele ei.

Și iată de ce voi striga, tuturor acelora care mă cred fericit. *Sunt un învins și voi rămîne pînă nu vor mai exista învinși !*

Masevaux, Alsace, mai 1925